Das. BPP (2025) 11: II | ପ୍ରାଚୀ ପତ୍ରିକା
ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ | ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ
DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.15673766
ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝିରେ ମାଝିବୁଢ଼ା, ବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଓ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ

ଜୟନ୍ତ କୁମାର ଦାସ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଉତର ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଇ ପ୍ରମୁଖ ଜିଲ୍ଲା ଭାବରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ନିଜର ସଂସ୍କୃତି, ପରଂପରା ଓ ଐତିହ୍ୟ ପାଇଁ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟିକରିପାରିଛନ୍ତି। ଉପକୂଳବର୍ତୀ ଜିଲ୍ଲା ଭାବରେ ବାଲେଶ୍ୱର ସମୁଦ୍ର, ମୁହାଁଣ ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରାକୁ ନେଇ ଯେପରି ସମୃଦ୍ଧ; ଜନଜାତି, ପ୍ରକୃତି, ପରିବେଶ ଓ ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳକୁ ନେଇ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ସେପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। 'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି' ଉପନ୍ୟାସରେ ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ପତିସ୍ଥଳ, ପିପିଳି ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଐତିହ୍ୟକୁ ଔପନ୍ୟାସିକ ତାର୍କିକ ଓ ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି। ବୁଢ଼ାରବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଶିମିଳିପାଳର ଚାତମ୍ବୁରୁ ପାହାଡରୁ ବାହାରି ବଳରାମଗଡି ମୁହାଁଣରେ ସମୁଦ୍ର ସହ ମିଶିଯାଇଛି। ଏହି ନଦୀ ଓ ତା ମୁହାଁଣ ବାଲେଶ୍ୱରର ବନ୍ଦର ସଂସ୍କୃତିର ମୁକସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ଏବେ ବି ଦଣ୍ଡାୟମାନ। ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରା ଆଜି ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ। ଔପନ୍ୟାସିକ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ଜଣେ ଗବେଷକ ହିସାବରେ ଏହାକୁ ଚମତ୍କାର ଢଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି। ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରଂପରାର ସ୍ମୃତିଚାରଣ କରିବା ସହିତ ମାଝିବୁଢ଼ାର ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳର ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାର୍ମିକ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି। ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳର ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ଗାଁରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜନଜାତି ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଜୀବନ ଶୈଳୀ ସହ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରା, ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଐତିହ୍ୟ, ବାଲେଶ୍ୱର ସହରରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ୟୁରୋପୀୟ ବସତିର ଏକ ସମାନ୍ତରାଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଉପନ୍ୟାସଟି ଅଧିକ ଶାଣିତ କରିଛି। କ୍ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଅଂଚଳରେ ନିଜର ଅନୁଭୂତି ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ବହୁ ଅଜଣା ଓ ରୋମାଂଚକର କାହାଣୀ ସଫଳ ଭାବରେ ଏଥିରେ ସଂଯୋଜନ କରିଛନ୍ତି। ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ଓ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ଗାଁ ମୁଖିଆ ସମାୟ ସୋରେନ୍‌ର ଝିଅ ବିନ୍ଦିର ଶାଶ୍ୱତ ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରେମ କାହାଣୀ ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଅଧିକ ଜୀବନ୍ତ କରି ଗଢ଼ିତୋଳିଛି। ସାର୍ବିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଲୋଚନା କଲେ ଡ. ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କ 'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି' ଯେ ଏକ ସଫଳ ଉପନ୍ୟାସ ତାହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ବିଲୁପ୍ତ ପରଂପରା, ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ତାର୍କିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ, ସମୁଦ୍ର ମୁହାଁଣ, ବନ୍ଦର ସଭ୍ୟତା, ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଐତିହ୍ୟ, ମାର୍ମିକ ଉପସ୍ଥାପନା, ନୌବାଣିଜ୍ୟ, ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, କ୍ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ।

ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଯୁବ କଥାକାର ଭାବରେ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ସୁପରିଚିତ। ବିଶେଷକରି ଓଡିଆ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟରେ ଉଭୟ ଫର୍ମ ଓ ଥିମ୍‌ରେ ସେ ବହୁ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି। ଭାବବସ୍ତୁରେ ଅଭିନବତ୍ୱ ଓ ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀରେ ନୂତନତ୍ୱ ତାଙ୍କୁ ପାଠକ ମହଲରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚିତି ଦେଇଛି। ଜନଜାତି ଗବେଷଣା, ନୃତାତ୍ୱିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସର୍ବୋପରି ଉଶୃଙ୍ଖଳିତ ଯୁବସମାଜର ବିକୃତ ମାନସିକତାକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ନିଜର କଥାସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଥାନଦେଇଛନ୍ତି ଡ. ପ୍ରଧାନ।

ଯୋଗାଯୋଗ : ଡକ୍ଟର ଜୟନ୍ତ କୁମାର ଦାସ,
ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ଫକୀରମୋହନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ,
ବ୍ୟାସବିହାର, ବାଲେଶ୍ୱର
Email: : jayanta_kumar01@rediffmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9112-5447

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୩.୦୨.୨୦୨୫	୧୨.୦୩.୨୦୨୫	୨୬.୦୪.୨୦୨୫	୧.୦୫.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : **ଦାସ,** ଜୟନ୍ତ କୁମାର; ୨୦୨୫। ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝିରେ ମାଝିବୁଢ଼ା, ବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଓ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଖ; ପୃଷ୍ଠା : ୨୮-୩୫।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15673766
Article No - BPP00295

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ଗାଳ୍ପିକ ଭାବରେ ନିଜର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ହେଁ ପରବର୍ତୀ ସମୟରେ 'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି' ଉପନ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ପ୍ରଥମ କରି ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ନିଜର ସ୍ଥିତି ସଂପର୍କରେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସୂଚନାଦେଲେ। ଉପନ୍ୟାସ ଜଗତରେ ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ହେଲେ ହେଁ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ବକ୍ତବ୍ୟ ଓ ଉପସ୍ଥାପନା ଶୈଳୀରେ ନିଜର ଦକ୍ଷତାକୁ ସେ ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ପ୍ରମାଣ କରି ପାରି ଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେହୁଏ। ଏଥିରେ ରହିଛି ତାଙ୍କର ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଅଭିନବ ଉପସ୍ଥାପନା ଶୈଳୀ। ୨୦୨୩ ମସିହାରେ ସେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ 'ଧରଣୀ ପେନୁ'। ଏହା ଏକ ଜନଜାତି ସମସ୍ୟାମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ। ଗାଳ୍ପିକ ହିସାବରେ ମଧ୍ୟ ସେ ପାଠକ ମହଲରେ ବେଶ୍ ଆଦୃତ। ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ସଂକଳନଗୁଡିକ ହେଲା- 'ତନୁଜା ବଳକୁ ଯେତେସବୁ ବେକାରିଆ ଗପ' (୨୦୦୪), 'ଭିଟାମିନ୍' (୨୦୦୬), 'ପର୍ବ' (୨୦୧୧), 'ଡୁମାଦେବତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗପ' (୨୦୧୭), 'ପେଡ୍ ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡ' (୨୦୨୧) ଓ 'କୁଏଞ୍ଜୁ' (୨୦୨୩)। ବିଶେଷକରି ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସୃଷ୍ଟି ଜନଜାତି ସମସ୍ୟା ଆଧାରିତ। ମାତ୍ର 'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି' ନୃତାତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ରଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଥିରେ ବହୁବିଧ ଘଟଣା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ।

ମାଝିବୁଢ଼ାର ବଳଙ୍ଗନଦୀର ଉତ୍ସ ଅନ୍ୱେଷଣକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି ଉପନ୍ୟାସଟି। ଔପନ୍ୟାସିକ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ନିଜେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଚରିତ୍ର ଭାବରେ ଉଭା ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ନିଜର ଗବେଷଣାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ, ଶିମିଳିପାଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ଜନଜାତିର ଜୀବନଶୈଳୀ, ଓଡିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରା, ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଐତିହ୍ୟ, ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତାର୍କିକ ଓ ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ଉପନ୍ୟାସର ପରିସମାପ୍ତିରେ ସାନ୍ତାଳୀମାନଙ୍କର ବାରଣ ସତ୍ୱେ ସେ ସେମାନଙ୍କର ଧାର୍ମୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ବିରୋଧରେ ଯାଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛନ୍ତି। ଯାହା ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ରସୋତୀର୍ଣ୍ଣ କରି ଗଢିତୋଳିଛି। ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଦୁଇଟି ଘଟଣାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି। ପ୍ରଥମଟି ଶିମିଳିପାଳର ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ସ ସନ୍ଧାନ, ଶିମିଳିପାଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଜନଜାତିର ଜୀବନଶୈଳୀ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ବନ୍ଦର ସଭ୍ୟତାର ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରଂପରା, ବିଦେଶୀମାନଙ୍କର ଏହି ବନ୍ଦର ସଂଲଗ୍ନ ଅଂଚଳରେ ଅତୀତର ସ୍ମୃତି, ସଂପ୍ରତି ଏହି ଅଂଚଳରେ ବସବାସ କରିଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଜୀବନଶୈଳୀକୁ ଅତି ନିକଟରୁ ପରଖିଛନ୍ତି ଓ ଯୁକ୍ତିସମ୍ମତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି। ଡାକୁ ମାଝି ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ନିଜର ଜିଜ୍ଞାସା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛନ୍ତି। ଡାକୁ ମାଝି ଗାଇଡ୍ ଭାବରେ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଗତିଶୀଳ କରେଇବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ, ତତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛି। ସେ ମାଝିବୁଢାର ବଂଶଧର ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିପରି ମାଝିବୁଢାର ଫେରିବା ପଥକୁ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରି କହିଛି- "ଡାକୁମାଝିର କହିବା କଥା ହେଲା, ଯୋଉ ମାଝିବୁଢା ବଳଙ୍ଗକୁ ଖୋଜି ଶିମିଳିପାଳ ଯାଇ ଆଉ ଫେରିନଥିଲା, ସେ କୁଆଡେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ। ସେମାନେ ଆଜି ବି ମାଝିବୁଢାର ଫେରନ୍ତା ପଥକୁ ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି। କାଳେ ମାଝିବୁଢା ଶିମିଳିପାଳରୁ ନିଜର ନାଆ ବାହି ପୁଣି ଫେରିଆସିବ ବଳରାମଗଡି; ଏଭଳି ବିଶ୍ୱାସ କେବଳ ଡାକୁ ମାଝି କାହିଁକି ବଳରାମଗଡି, ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ସବୁ ମାଝିମାନଙ୍କର ରହିଛି।" (ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା-୨୩)

ଡ. ପ୍ରଧାନ ଜଣେ କଥାକାର ହେଲେ ହେଁ ପ୍ରଥମେ ସେ ଜଣେ ଗବେଷକ। ସେଥିପାଇଁ ଉପନ୍ୟାସଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାକୁ ସେ ଯୁକ୍ତିସମ୍ମତ ଓ ତଥ୍ୟଭିତିକ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି। ବିଶେଷକରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ନାମକରଣ କାହିଁକି ହୋଇଛି ସେ ସଂପର୍କରେ ସେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି। ଏହା ତାଙ୍କର ଏକ ନିଆରା ଶୈଳୀ। ଯେପରି ବାଲେଶ୍ୱର ସହରର ନାମକରଣ ନେଇ ସେ ଐତିହାସିକ ଓ ପୌରାଣିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି। ଇତିହାସ କହେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ କାଳରୁ 'ବାଲା-ଏ-ଶୋର୍'ରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ହୋଇଛି। ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ସମୁଦ୍ରକୂଳିଆ ସହର'। ପୌରାଣିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଅସୁରରାଜ ବାଣାସୁର ଏଠାରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ତପସ୍ୟା କରି ବରପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ବାଲେଶ୍ୱର ହୋଇଛି। ସେହିପରି ଇଂରେଜ ବଣିକମାନେ ବାଲେଶ୍ୱର ସହର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଘାଟରୁ ପରମିଟ୍ ପାଉଥିବାରୁ ତାର ନାମ ପରମିଟ୍ ଘାଟ ରଖାଯାଇଛି। ମାଝିବୁଢା ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ସ ଖୋଜିଖୋଜି ଯାଇଥିବାରୁ ଏହି ନଦୀର ନାମ ରଖାଯାଇଛି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ। ବରେହିପାଣି ଜଳପ୍ରପାତର ନାମକରଣ ସଂପର୍କରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଏକ ସୁନ୍ଦର ମତ ରଖିଛନ୍ତି। "ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ର ଶୀର୍ଷରୁ ବାର୍ହା ଭଳି ତଳକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବାରୁ ଏହି ଜଳପ୍ରପାତର ନାମ 'ବାର୍ହାପାଣି' ବା 'ବରେହିପାଣି' ହୋଇଛି। ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ , 'ବରେହି'ର ଅର୍ଥ ପତଳା ସୂତା ବା ଦଉଡ଼ି। ଏହି ଜଳପ୍ରପାତଟି ଅତି ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ରୁ ନିମ୍ନକୁ ଖସିବାବେଳେ ଦୂରରୁ ଏକ ପତଳା ସୂତା ବା ଦଉଡ଼ିର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ। ଏଣୁ ଏହାକୁ ବରେହିପାଣି ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ।

(ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା-୧୭) ଏହିପରି ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳ ଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ମୁହାଣ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳର ନାମକରଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି ।

ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସଟି ଔପନ୍ୟାସିକ ଡ. ପ୍ରଧାନଙ୍କର ଏକ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ ଉପନ୍ୟାସ । ଫଳରେ ସେ ଶିମିଳିପାଳ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ଅଂଚଳ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ଓ ସେ ସଂପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସନ୍ଧାନ କରିବା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଚଳ, ସ୍ଥାନ, ଘଟଣା ଓ ସ୍ମାରକୀ ସଂପର୍କରେ ସେମାନଙ୍କ ସହ ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା କରିବା ପରେ ତାହାକୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଯେମିତି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେ ଶିମିଳିପାଳ ଅଂଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଜନଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହ ମିଶିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ ସାନ୍ତାଳ, କୋହ୍ଲ, ବାଥୁଡ଼ି, ମାଙ୍କିଡିଆ, ଖଡିଆ, ହୋ, ମୁଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି । ଏମାନେ ସେହି ଅଂଚଳର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ । ବାଲେଶ୍ୱର ଅଂଚଳର ଡାକୁ ମାଝି ପରି ଶିମିଳିପାଳ ଅଂଚଳର ସମାୟ ସୋରେନ୍ ଓ ତା ଝିଅ ବିନ୍ଦି ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଗାଇଡ୍ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇଛନ୍ତି । ସମାୟ ସୋରେନ ଏହି ହଜାର ହଜାର ବର୍ଗକିଲୋମିଟର ପରିମିତ ଶିମିଳିପାଳ ଜଙ୍ଗଲର ରଜା ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଲୋକମାନେ ତାକୁ ଗାଁର ମୁଖିଆ ଭାବରେ ମାନନ୍ତି । ସେ ଗାଁର ମୁଖିଆ ହେଲେ ବି ସେ ଦୀନଦରିଦ୍ର ଓ ଏକ ଛୋଟ ଘରେ ଜୀବନଯାପନ କରେ, ମାତ୍ର ତା ଘର ସିନା ଛୋଟ, ତା ହୃଦୟ ତା ଦୁନିଆ, ତା ଶିମିଳିପାଳ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ବିରାଟ । ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ଆତିଥ୍ୟ ଓ ସେବା ଯତ୍ନ ତା ମହାନତାର ପ୍ରମାଣଦିଏ । ବୁଢାବଳଙ୍ଗର ଉତ୍ପତ୍ତି ସଂପର୍କରେ ନାନା ମୁନି ନାନା ମତ ଦେଉଥିଲେ ହେଁ, ସମାୟ ସୋରେନ ଯୁକ୍ତିସମ୍ମତ ଭାବରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଦେଇଛି । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ଧାରଣା ଶିମିଳିପାଳ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଇଲାକା । ମାତ୍ର ଶିମିଳିପାଳର ସୀମା ସରହଦ ବହୁ ବ୍ୟାପକ । ଠାକୁରମୁଣ୍ଡା, କପ୍ତିପଦା, ଉଦଳା, ଖୁଂଟା, ଶ୍ୟାମାଖୁଂଟା, ବାରିପଦା, କୁଳିଅଣା, ବାଙ୍ଗିରିପୋଷି, ବିଶୋୟୀ, ବିଜାତଳା, ରାଇରଙ୍ଗପୁର, ଯଶୀପୁର, କରଞ୍ଜିଆ ପ୍ରଭୃତି ଅଂଚଳରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ରହିଛି ଏହି ଅଭେଦ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ । ଶିମିଳିପାଳ ସେହି ଅଂଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱର୍ଗ । ଏହି ଘଂଚ ଜଙ୍ଗଲରୁ ହିଁ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ତାର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରି ସମୁଦ୍ର ମୁହାଁ ହୋଇଛି । "ସମାୟ ସୋରେନ୍ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁରୁ ଯଦିଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ବାହାରିଛି ବୋଲି ଅନେକ କହନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁର ଉପରକୁ ଥିବା ଚାତାମ୍ବୁରୁରୁ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଇ ବାହାରିଛି । ବୁଝାଇଲା, ଗାଁ ମୁଖିଆ ସମାୟ ସୋରେନ୍ । ଚାତାମବୁରୁରୁ ଚାତମ୍ ଝର ଓ ବିନ୍ଦିବାସା ପାହାଡରୁ ବିନ୍ଦିବାସା ଝର ମିଳିତ ହୋଇ ଆଗକୁ ବଦରଗୋଡ଼ା ନଇ ପାଲଟିଛନ୍ତି । ଆଉ ବଦରଗୋଡ଼ା ନଇ ତଳମୁଣ୍ଡରେ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁ ଠାରୁ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନାମ ଧାରଣ କରି ଆଗକୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ସମାୟ ଭୂମିରେ ଗାର କାଟି ବୁଝାଇଦେଲା ।" (ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା-୧୫) ସମାୟ ସୋରେନ୍‌ର ଏହି କଥାକୁ ଗାଁର ଅନ୍ୟ ସାନ୍ତାଳମାନେ ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି ।

ଶିମିଳିପାଳର ସବୁଜିମା ଓ ପ୍ରକୃତିର ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୋହିତ ହୋଇଛନ୍ତି କଥାକାର । ତାଙ୍କୁ ଏଥିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ବାର୍ହାକାମୁଡ଼ା ରେଞ୍ଜ ଅଧିକାରୀ ସତ୍ୟକାମ ବିରୁଆ ଓ ଶିମିଳିପାଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରକଳ୍ପର କ୍ଷେତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସ୍ୱପ୍ନେଶ୍ୱର ପିଙ୍ଗ୍‌ପିଙ୍ଗ୍ । ୧୯୫୬ରେ ଶିମିଳିପାଳରେ ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ୧୯୮୦ରେ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ, ୧୯୯୪ରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବ ମଣ୍ଡଳ ଭାବରେ ଘୋଷଣା ହେଲା ଓ ୨୦୦୯ରେ ୟୁନେସ୍କୋ ଦ୍ୱାରା ସଂରକ୍ଷିତ ଐତିହ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ପରେ ଏହି ଐତିହ୍ୟମଣ୍ଡିତ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ଆମର ଜାତୀୟ କର୍ତବ୍ୟ ପାଲଟିଯାଇଛି । ଫଳରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗେଟ୍, ସୁରକ୍ଷାକର୍ମୀ, କ୍ୟାମରା, ଜଙ୍ଗଲ ଅଧିକାରୀମାନେ ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସଚେତନ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏତେସବୁ ସୁରକ୍ଷା ଭିତରେ ଏଠାରେ ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ଗଛକଟା ହେବା ଓ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଶିକାର ହେବା ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକର ଘଟଣା । ଏହା ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରୁଥିଲେ ହେଁ ସେ ନିରୂପାୟ । ଏହା ଆମ ସରକାରୀ ସିଷ୍ଟମର ଏକ ଅଂଶ ପାଲଟିଯାଇଛି; ଜାତୀୟ କର୍ତବ୍ୟ ହିସାବରେ ଏହା ବିରୋଧରେ ସଚେତନ ହେବା ସମସ୍ତଙ୍କର ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ । ବାସ୍ତବରେ ଶିମିଳିପାଳ ହିଁ ଭୂସ୍ୱର୍ଗ । ଏହାର ପ୍ରକୃତିରେ ଭରିରହିଛି ମାଦକତା । ସବୁଠାରୁ ଘଂଚ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ହେଉଛି ଏହାର କୋର ଏରିଆରେ ଥିବା ଦେବସ୍ଥଳୀ, ବାର୍ହାକାମୁଡ଼ା, ଜେନାବିଲ, ମେଘାସନ, ତାରିଣୀବିଲା ଓ ଭଞ୍ଜବସା ପ୍ରଭୃତି ଦୁର୍ଗମ ଓ ଅଭେଦ୍ୟ ପାହାଡ଼ । ଭୂସ୍ୱର୍ଗର ଏହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ କଳଙ୍କିତ କରୁଛନ୍ତି ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଅଫିସରମାନେ । ରାତ୍ରିର ଅନ୍ଧକାରରେ ହେଉଥିବା କଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଘୃଣିତ କାର୍ଯ୍ୟ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଛି । ସାରାରାତି ସେମାନେ ମଦ୍ୟପାନ କରୁଥିଲେ, ପଶୁମାଂସ ଶିକାର କରି ନିଜର କ୍ଷୁଧା ନିବାରଣ କରୁଥିଲେ ଓ ଆଦିବାସୀ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଶରୀର ଓ ମନକୁ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରୁଥିଲେ । ବାରିପଦାରୁ ଆସିଥିବା ମହିଳାମାନେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଘୁମ୍ ପିଟୁଥିଲେ, ଜବରଦସ୍ତ ମଦ ପିଆଇ ଉଲଗ୍ନ କରୁଥିଲେ ଓ ଇଜତ୍

ଲୁଟୁଥିଲେ । ନୈସର୍ଗିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ଶିମିଳିପାଳରେ ବିଳମ୍ବିତ ରାତ୍ରୀରେ ଯେତେବେଳେ ଜଙ୍ଗଲର ଜନ୍ତୁମାନେ ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିଭୋର ହେଉଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଏହି ସଭ୍ୟ ମଣିଷମାନେ ନିଜ ପାଶବିକ ଲାଳସାରେ ବିଭୋର ହୋଇଯାଉଥିଲେ ।

ଏହି ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ କେବଳ ନୁହେଁ; ନଇ ଓ ସମୁଦ୍ରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ମୁହାଁଣସଂଲଗ୍ନ ଅଂଚଳର ଇତିହାସ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ସେ ବିଭୋର ହୋଇଛନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିବା ବାଲେଶ୍ୱର ଆଜି କିପରି ମୃତ ବନ୍ଦରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ତାହା ଲେଖକଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଛି । ଯଦି ଇଂରେଜମାନେ କାରଣବଶତଃ କଲିକତାକୁ ନିଜର ବାଣିଜ୍ୟିକ ସହର ଭାବରେ ବାଛିନଥାନ୍ତେ ତାହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ଆଜି ଭାରତର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ନଗର ଭାବରେ ଉଭାହୋଇଥାନ୍ତା । ଅତୀତ ଉତ୍କଳର ସମୃଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନ । ଲେଖକଙ୍କ ଭାଷାରେ– "ଆହାଃ, ଆଉ ଫେରି ଆସନ୍ତାନି ସେ ଗୌରବମୟ ଅତୀତ । ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ । ପୁଣି ଚଳଚଂଚଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତାନି ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ଓ ଫରାସୀଡିଙ୍ଗା ! ବାଲେଶ୍ୱର ପୁଣି ପାଲଟନ୍ତାନି ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରମୁଖ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର !" (ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା– ୧୯) କେବଳ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ଭୂଇଁ ବନ୍ଦର ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମୁହାଁଣରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗମେଇ, କାଂଶବାଂଶ, ଫଂଚପଡା, କଂଟିଆଚିରା, ବୈତରଣୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ଗୋବରୀ, ମହାନଦୀ, ଅଳକା, ଦେବୀ, ପ୍ରାଚୀ, କାଦୁଆ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ଭାର୍ଗବୀ, କୁଶଭଦ୍ରା, ଋଷିକୂଲ୍ୟା, ବାହୁଦା, ବଂଶଧାରା, ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ମୁହାଁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ରୋମାଂଚକର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବନ୍ଦର କାହାଣୀ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ସହିତ ଯୋଡ଼ିହୋଇରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ସୁସମୃଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରା ଆଜି ଅତୀତ ହେଲେ ବି ତାର ସ୍ମୃତି ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରୋମାଂଚିତ କରୁଛି ।

ବଳରାମଗଡ଼ିରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ନଇଁ ଆସୁଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ଜୁଆରରେ 'ରାସିଡିଙ୍ଗା ଘାଟରେ ଖଟା ଯାଇଥିବା ଶତାଧିକ ଟ୍ରଲର ଢେଉରେ ଦୋଳି ଖେଳୁଥିଲେ । ଏକଦା ପୁରୁଣା ବାଲେଶ୍ୱରର ଏ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଘାଟରେ ଫ୍ରାନ୍ସର ବଣିକମାନେ ବସତିସ୍ଥାପନ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଫରାସିଡିଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ଏବେ କିନ୍ତୁ ଏହା ପରିତ୍ୟକ୍ତ । କେବଳ ୟୁରୋପୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ କୂଳରେ ଠିଆହୋଇଛି । ଏବେ କେତେଟା ମାଛଧରା ଡଙ୍ଗା, ଟ୍ରଲର ତାର ପରିଚୟ ପାଲଟିଛି । ବାଲେଶ୍ୱରର ବଡ ମାଛ ଫିସାରି ପାଲଟିଛି ଫରାସିଡିଙ୍ଗା । ସେହିପରି କାରଖାନାଗଡିରେ ପ୍ରତିଦିନ ଛୋଟବଡ ଜାହାଜ, ଡଙ୍ଗା ଓ ଟ୍ରଲର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଥାଏ । ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା, ୟୁରୋପୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳର ସାଧବମାନେ ଏଠି ବୋଇତ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଦିନଥିଲା ସମଗ୍ର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଓ ୟୁରୋପରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ କାରଖାନା ସ୍ଥଳ ଭାବରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ କୂଳରେ ଯେଉଁଠି ଡଚ୍ ବଣିକମାନେ ରହୁଥିଲେ ତାହା ହେଉଛି ଓଲନ୍ଦାଜସାହି । ତାହା ଆଜି ଜନଶୂନ୍ୟ । ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ନାବିକମାନେ ମାଡ୍ରାସ ଉପକୂଳ ଛାଡି ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ମୁହାଁଣ ନିକଟସ୍ଥ ପିପିଲି ଠାରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ମୁହାଁଣ ପୋତି ହୋଇପଡିବାରୁ ତାହା ବେଶୀ ଦିନ ତିଷ୍ଠି ପାରିଲାନାହିଁ । ଏଣୁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ବାଲେଶ୍ୱରର ବଳରାମଗଡିକୁ ଚାଲିଆସିଲେ 'ଲରେ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବଢିଲା । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି ଓ କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ କରି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ବି ଦିନେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତାପରେ ଇଂରେଜମାନେ ବଙ୍ଗର ସୂତାନଟି ଅଂଚଳକୁ ଚାଲିଯିବାରୁ କଲିକତା ବନ୍ଦରର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବଢିଲା ଓ ଆଜି ବି ଏହା ସମଗ୍ର ଭାରତର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ବାଣିଜ୍ୟିକ କ୍ଷେତ୍ର ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

ଡ. ପ୍ରଧାନ ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରଥମ କଲେକ୍ଟର ହେନେରି ରିକେଟ୍ ସାହେବ ଓ ତାଙ୍କ ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରତି ଭଲପାଇବା ସଂପର୍କରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ତଥ୍ୟର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ଇଂରେଜ ଡାକ୍ତର ଗାବ୍ରିଆଲ୍ ବ୍ରଂଟନ୍ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଶାହାଜାହାନଙ୍କ କନ୍ୟା ରୋସ୍‌ନାରାଙ୍କୁ ନିଜ ଚିକିତ୍ସାରେ ସୁସ୍ଥ କରାଇ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜାଗା ଖଣ୍ଡେ ପାଇଥିଲେ । ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ଏଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ୧୬୪୨ରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚାଲିଲା । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ମୁହାଁଣ ପୋତି ହୋଇପଡିବାରୁ ଜାହାଜ ଚଳାଚଳ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ କଲିକତାର ହୁଗୁଳି ନଦୀ କୂଳର ସୂତାନଟିକୁ ଚାଲିଗଲେ ଓ ଆଜିର କଲିକତା ମହାନଗରର ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୦୩ରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ୧୮୨୭ରୁ ୧୮୩୫ ମଧ୍ୟରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରଥମ କଲେକ୍ଟର ଭାବରେ ଯୋଗଦେଲେ ହେନେରି ରିକେଟ୍ । ସେ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ଥିଲେ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଖୁବ୍ ଭଲପାଉଥିଲେ । ରିକେଟ୍ ସାହେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଥିଲେ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ସେବା କରି ଲୋକମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଜିଣିପାରିଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଚାକିରି

ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା; ଏବଂ ବାରବାଟୀ ନିକଟରେ ତାଙ୍କୁ ସମାଧି ଦିଆଗଲା । ରିକେଟ ସାହେବଙ୍କ ଶେଷ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସମାଧି ପାଖରେ ତାଙ୍କୁ କବର ଦିଆଯିବ । ତାଙ୍କର ଚାକିରି ସରିବା ପରେ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ଓ ୧୮୮୬ରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ହେନେରି ରିକେଟଙ୍କ ପରଲୋକ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଶେଷ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରାଗଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ତାଙ୍କ ମୃତ ଶରୀରକୁ ଜାହାଜରେ ଆଣି ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସମାଧି ନିକଟରେ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ଆଜି ବାଲେଶ୍ୱରର ବାରବାଟୀରେ ଶୋଭାପାଉଛି ଇଂଲଣ୍ଡ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ସମାଧି; ଏବଂ ସେଥିରେ ଲେଖା ଅଛି, 'ହି ନେଭର୍ ଫରଗେଟ୍ ବାଲେଶ୍ୱର ନର୍ ଓରିଆ' । ପବିତ୍ର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମର ସ୍ମାରକୀ ବହନ କରୁଥିବା ଏହି ବାରବାଟୀକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଇଂରେଜମାନେ ଆସି ଏହି ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ଔପନ୍ୟାସିକ ଡ. ପ୍ରଧାନ ଅଖଣ୍ଡ ଶିକାର ପର୍ବର ଅବତାରଣା ମାଧ୍ୟମରେ ଶିମିଳିପାଳ ପରି ବୃହତ୍ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଜୈବମଣ୍ଡଳର ଖାଦ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ଶିକାରର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ତଥ୍ୟମୂଳକ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି । ଏହା କେବଳ ଶିମିଳିପାଳର ଶିକାର ସଂପର୍କରେ ନୁହେଁ ଏହା ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକାର ସଂପର୍କରେ ଏକ ରୋଚକ ତଥ୍ୟ । ଅତୀତରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଅଖଣ୍ଡ ଶିକାର ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରି ମନଇଚ୍ଛା ହରିଣ, ସମ୍ବର ଶିକାର କରୁଥିଲେ । ରାତି ତମାମ୍ ଜଙ୍ଗଲରେ କାଠ ଜାଳି, ନାଚଗୀତ କରି ସେସବୁ ପୋଡ଼ି ଖାଉଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବି ଶିମିଳିପାଳରେ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମୁନଥିଲା । କାରଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ହରିଣ, ସମ୍ବର, ଠେକୁଆ ଭଳି ତୃଣଭୋଜୀ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ମାତ୍ରାରେ ବଢିଯାଉଥିଲା, 'ଳରେ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗଛଲତା, ଘାସପତ୍ରର ଅଭାବ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଯାହା ଜଙ୍ଗଲ ପାଇଁ ଶୁଭ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଖାଦ୍ୟଶୃଙ୍ଖଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଖାଦ୍ୟଶୃଙ୍ଖଳାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆଣିବା ପାଇଁ ଆଦିବାସୀମାନେ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଅଖଣ୍ଡ ଶିକାର କରୁଥିଲେ । ତଥାପି ଜଙ୍ଗଲରେ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମୁନଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ଏହି ଅଖଣ୍ଡ ଶିକାରକୁ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି; ତା ସତ୍ୱେ ବି ଶିମିଳିପାଳରେ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ରୁତ ହ୍ରାସ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହିପରି ଏକ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଡ. ପ୍ରଧାନ ଶିମିଳିପାଳ ପରି ଅଧିକାଂଶ ଜଙ୍ଗଲରେ ହେଉଥିବା ଅବାଧ ପଶୁଶିକାର ସଂପର୍କରେ ଚେତାବନୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିୟୋଜିତ କର୍ମୀ ଓ ପଦସ୍ଥ ଅଫିସରମାନଙ୍କର ଏହି ହୀନ ମନୋବୃତି ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲର ଗଛଲତା ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଧୀରେଧୀରେ କମିବାରେ ଲାଗିଛି । ପରିବେଶ ସନ୍ତୁଳନ ପାଇଁ କଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍, ତାହା ଅଶିକ୍ଷିତ ଆଦିବାସୀମାନେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷିତ ଓ ତତ୍‌ସଂପର୍କିତ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶିମିଳିପାଳ ପରି ନୈସର୍ଗିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାର ସୁଷମା ହରାଉଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ଅଛି; ସମସ୍ତେ ଏ ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ ହେଲେ ଆମେ ଆମର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରକ୍ଷା କରିପାରିବା ।

ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ଜଙ୍ଗଲ, ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରେ ବିଭୋର ହେଉଥିବା ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ ସମାୟ ସୋରେନ୍‌ର ଝିଅ ବିନ୍ଦି ପ୍ରତି ଧୀରେଧୀରେ ଆକର୍ଷିତ ହେଉଥିଲେ । ବିନ୍ଦି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁ, ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଓ ମାଝିବୁଢା ସଂପର୍କରେ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଏହା ସହ ପର୍ବତରାଜ ମେଘାସନ ଓ ସାଗରକନ୍ୟା ମୌସୁମୀଙ୍କ ପ୍ରେମ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ବିନ୍ଦିର ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପ୍ରେମ ପାଗିଳିନୀ ଓ ଉନ୍ମାଦିନୀ ପ୍ରେମିକା ଭଳି ସାଗର କନ୍ୟା ମୌସୁମୀ ଧାଇଁ ଆସେ ହଜାର କୋଶ ଦୂରରୁ । ନିଷ୍ଠୁର ମେଘାସନ ପର୍ବତ ସାଗର କନ୍ୟାର ପ୍ରେମ ନିବେଦନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦିଏ । ସେଥିପାଇଁ ସାଗର କନ୍ୟା ତା ପ୍ରେମିକ ମେଘାସନ ପାହାଡ଼ ଛାତିରେ ମଥା ପିଟି କାନ୍ଦୁଥାଏ । ଏହି ଲୁହ ବନ୍ୟା ହୋଇ ଶିମିଳିପାଳକୁ ବୁଡ଼ାଇଦିଏ । କୌଣସି କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ କାହାଣୀ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଏ । ମୌସୁମୀର ଦୁଇ ଆଖିର ଲୁହ ଦୁଇଟି ନଦୀ ହୋଇ ଏଠାରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ; ଗୋଟିଏ ଖଇରୀ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଭଣ୍ଡନୀ । ଦେଖିବାକୁ ନଦୀ ଦିଇଟି ପାତଳୀ ଓ ସୁକୁଟୀ ହେଲେ ବି ବର୍ଷା ସମୟରେ ଏ ଦୁଇ ପାହାଡ଼ୀ ନଈ ଉଗ୍ର ଓ ଭୀଷଣ ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ପର୍ବତରାଜ ମେଘାସନର ଏହି ନିଷ୍ଠୁର ନିଷ୍ପତି ବିନ୍ଦିକୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଛି ଓ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନର ହୃଦୟକୁ ମଧ୍ୟ ଚହଲେଇଦେଇଛି । ପାରସ୍ପରିକ ବାର୍ତାଳାପ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ବାଛୁରୀଚରା, ଯୋରନ୍ଦା, ନଓ୍ୱାଣା ପାହାଡ଼, ଦେବକନ୍ୟା କୁଣ୍ଡ, ଅସୁରହାଡ଼ ପାହାଡ଼, ରାମରାଜା ପାହାଡ଼ ଓ ଆହୁରି ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଏହି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶାନ୍ତଶୀତଳ ପରିବେଶ ଉପଭୋଗ କରିଛନ୍ତି ଓ ପରସ୍ପରର ନିକଟତର ହୋଇଛନ୍ତି । ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମର ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଛି । ଏହି ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଡ. ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହ ଏହି ସ୍ଥାନର ଓ ନାମକରଣଗତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି; ଯାହା ଏହି ଉପନ୍ୟାସକୁ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରି ଗଢିତୋଳିଛି ।

ଖଇରୀ ନଦୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଅଧିକ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଛି । ଶିମିଳିପାଳର ଏହି ଖଇରୀ ନଦୀ ପରବର୍ତୀ ସମୟରେ କେବଳ

ଭାରତବର୍ଷରେ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା ବାଘରାଣୀ 'ଖଇରୀ' ପାଇଁ । ତା କୂଳରୁ ମିଳିଥିବା ବାଘଛୁଆ ବଡହୋଇ ବାଘରାଣୀ ଖଇରୀ ଭାବରେ ଦେଶବିଦେଶରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ବାଘଛୁଆ ଖଇରୀକୁ କନ୍ୟାସମ ପାଳି ଛୋଟରୁ ବଡ଼ କରିଥିବା ସେତେବେଳର ଶିମିଳିପାଳର କ୍ଷେତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସରୋଜରାଜ ଚୌଧୁରୀ ମଧ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ପାଲଟିଥିଲେ । ଦେଶବିଦେଶର ଲୋକେ ମଣିଷ ଓ ବାଘ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏହି ଅନାବିଳ ସଂପର୍କକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସାମାଜିକ ଗଣମାଧ୍ୟମରେ ଏହା ଥିଲା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଘଟଣା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହି ଖଇରୀକୁ ନେଇ ସିନେମା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ବାଘଛୁଆ ଖଇରୀକୁ ଲାଳନପାଳନ କରି ବଡ କରିଥିବାରୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସରୋଜରାଜ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଖଡ଼ିଆ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକଟି ବାଘଛୁଆ ଖଇରୀକୁ ଖଇରୀ ନଦୀରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ସରୋଜରାଜଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲା ସେଇ ଖଡ଼ିଆ ଲୋକଟିକୁ ଖଇରୀର ମା ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣା ହୋଇ ନୃଶଂସ ଭାବରେ ମାରିଥିଲା । ଲୋକଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ବାଘୁଣୀଟି ଖଡ଼ିଆ ଲୋକଟିର ଶରୀରକୁ ଫଡାଫଡା କରି ଚିରିପକାଇଥିଲା; ହେଲେ ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ମାଂସ ମଧ୍ୟ ଖାଇନଥିଲା । କେବଳ ତା ଛୁଆକୁ ତାଠାରୁ ଅଲଗା କରିବାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇଥିଲା । ଖଇରୀ ଓ ସରୋଜରାଜଙ୍କ ଘଟଣା ଡ. ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ଯେତିକି ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା ଖଡ଼ିଆ ଲୋକଟିର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କୁ ସମପରିମାଣରେ ବେଦନାସିକ୍ତ ମନେହେଲା ।

ଅପରପକ୍ଷରେ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଐତିହ୍ୟ, ପରଂପରା ଓ ସୁସମୃଦ୍ଧ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇଛନ୍ତି ରଂଜନ ପ୍ରଧାନ । ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଲିକତା ମଧ୍ୟରେ ଜଳପଥରେ ଯୋଗାଯୋଗ ସୁଗମ କରିବାକୁ ଇଂରେଜମାନେ କୋଷ୍ଟ କେନାଲ ଖନନ କରାଇଥିଲେ । ପରେପରେ ପୁରୀ କେନାଲ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡା କେନାଲ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କେନାଲ, ଗୋବରୀ କେନାଲ, ଜମ୍ବୁ କେନାଲ, ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲ ଭଳି ବଡବଡ ସୁନାବ୍ୟା କେନାଲ ଖନନ ହୋଇ ଜଳପଥକୁ ସୁଗମ କରାଗଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଓଡିଶାରେ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଘରୋଇ ଉପକରଣର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହୋଇପାରିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ ହେଲେ ବି ଓଡିଶାରେ ବିଶେଷକରି ବାଲେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳରେ ସେମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାରକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବାକୁ ଜଳପଥ ଓ ସ୍ଥଳପଥକୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏବେ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ମୁହାଁଣରୁ ବିଦେଶକୁ ଜାହାଜ ଚଳାଚଳ ନହେଲେ ବି ଏଠିକାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଟ୍ରଲର ଯୋଗେ ସମୁଦ୍ରକୁ ମାଛ ମାରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ମାଛ ଓ ଶୁଖୁଆ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବହୁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ସହ ଛୋଟଛୋଟ ଡଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟରେ ସମୁଦ୍ରର ପାଂଚ ଦଶ କିଲୋମିଟର ଦୂରରୁ ମଧ୍ୟ ମାଛ ମାରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି ମାଝିବୁଢାର ବଂଶଧରମାନେ । ଦରିଆ ମଧ୍ୟକୁ ଟ୍ରଲର ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ବହୁତ ନୀତି ନିୟମ କରାଯାଇଥାଏ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଦ୍ୱାରା ତିଥିବାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଥାଏ, ଗଙ୍ଗା ପୂଜା, ଟ୍ରଲର ପୂଜା, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଶୁଭସଂକେତ ହିସାବରେ ନଡ଼ିଆ ବାଡ଼ାହୁଏ; ମାତ୍ର ଟ୍ରଲରରେ ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କ ପାଦପଡ଼ିବା ନିଷେଧ । ମକରନ୍ଦ ମାଝିର 'ଶିବମୁନି ଡ୍ରାଏ ଫିସ୍ ଫାର୍ମ' ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶୁଖୁଆ ଫାର୍ମ । ଏହି ଫାର୍ମର ଶୁଖୁଆ ଦିଲ୍ଲୀ, କୋଲକାତା, ଉତରପ୍ରଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଭଳି ରାଜ୍ୟ ଓ ଚୀନ୍, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ଜାପାନ, ଭିଏତନାମ ଭଳି ଦେଶକୁ ଚାଲାଣ କରାଯାଏ । ଏହି ଫାର୍ମରେ ଦୈନିକ ପାଖାପାଖି ଶହେ ଲେବର ଓ ନୋଳିଆ କାମ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଶୈଳୀ ବିଚିତ୍ର । ସମୁଦ୍ର, ଟ୍ରଲର, ଡଙ୍ଗା, ମାଛ ଓ ଶୁଖୁଆ ମଧ୍ୟରେ ବିତିଯାଏ ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନ । ଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାର କଳା ଏମାନଙ୍କୁ ଭଲଭାବରେ ଜଣା ।

ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ରପ୍ତାନୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ହାତୀ କାରବାରରେ ଓଡିଶା ବିଦେଶରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଓଡିଶାର ହାତୀମାନେ ସହଜରେ ପୋଷାମାନନ୍ତି ଓ ମାଲିକର କାମ ସହଜରେ ତୁଲାଇପାରନ୍ତି ବୋଲି ଓଡିଶାର ହାତୀମାନଙ୍କର ବିଦେଶରେ ବେଶୀ ଚାହିଦା ଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱରର ସେତେବେଳର ବ୍ୟବସାୟୀ କ୍ଷେମଚାନ୍ଦ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ମିଆଁମାର, ମାଲେସିଆ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ହାତୀ ଆମଦାନୀ ଓ ରପ୍ତାନୀ କରୁଥିଲା । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଓ ପିପିଲି ବନ୍ଦର ଦେଇ ଏହି ପରିବହନ ହେଉଥିଲା । ଏହାସହ ଏହି ବନ୍ଦରରୁ ସାଧବମାନେ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବାଲି, ଚୀନ୍, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ମାଲେସିଆ, ଭିଏତନାମ ଆଦି ଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅଧିକ ଲୋଭ ଆଶାରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଟିକସ୍‌ର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ପରିଶେଷରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୭୦ ବେଳକୁ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ଧୀରେଧୀରେ ବାଲିରେ ପୋତି ହୋଇପଡିବା ଫଳରେ ଏହି ବନ୍ଦରର କାରବାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ସୁସମୃଦ୍ଧ ଓ ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ ମନେପକାଇ ଡ. ପ୍ରଧାନ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । "ଆଜି ବଳରାମଗଡି ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇପଡିଛି । ପିପିଲି ବନ୍ଦର ପାଲଟିଛି ବାଲୁକା ସ୍ତୁପ । କୀର୍ତ୍ତନିଆଠାରେ ନୂଆ ବନ୍ଦରଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ବୋଲି କେବଳ ଯାହା

ଶୁଣାଶୁଣିରେ ରହିଯାଇଛି । ବାହାବଳପୁର ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପଡିଛି । ବାହାବଳପୁର ଜାହାଜ କାରଖାନା ନିଜର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଉଛି । ଏସବୁ ବନ୍ଦର ଦିନେ ବାଲେଶ୍ୱରର ଗୌରବମୟ ଗାଥା ଗାଉଥିଲେ ।" (ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା- ୬୪) ମାତ୍ର, ଆଜି ବଳଙ୍ଗ ନଦୀ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ପିପିଲି ବୋଲି ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଖ୍ୟାତିସଂପନ୍ନ ବନ୍ଦର ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଥିଲା ସେ ସଂପର୍କରେ ଆଜିର ଲୋକମାନେ ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ବାଲି ଓ ପଙ୍କରେ ବଳରାମଗଡ଼ି ପୋତି ହୋଇପଡିବା 'ଳରେ ତାର ସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ସଂକଟାପନ୍ନ । ସରକାରଙ୍କର ଏ ଦିଗରେ ଆନ୍ତରିକତା ଅଭାବରୁ ଆମର ବନ୍ଦର ସଭ୍ୟତା ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରଂପରା ସମୟ ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଇଛି; ଯାହା ଗବେଷକ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିଛି ।

ଅପରପକ୍ଷରେ ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ପତିସ୍ଥଳ ଶିମିଳିପାଳ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନକୁ ଆସିବା ପରେ ସୁରକ୍ଷା ଆଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଧ୍ୱଂସ ହେବା ସହିତ ସେଠାକାର ଜନଜାତିଙ୍କର ବିସ୍ଥାପନ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟିହୋଇଛି । ନିଜର ଭିଟାମାଟି ଛାଡିଯିବାର ଭୟରେ ଗାଁ ମୁଖିଆ ହିସାବରେ ସମାୟ ସୋରେନ୍ ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡିଛି, ତା ଅନ୍ତରାତ୍ମା କାନ୍ଦିଉଠିଛି । ଶିମିଳିପାଳ ସଂଲଗ୍ନ ଯଶୀପୁରରେ ବିସ୍ଥାପନ କଲୋନୀ ଗଢାହୋଇଛି ଏହି ଜନଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ପାଇଁ । ଶିମିଳିପାଳ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ 'ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ' ଘୋଷଣା ହେବା ପରେ ଏହି ନିରୀହ ସାନ୍ତାଳମାନେ ବିସ୍ଥାପନ କଲୋନୀକୁ ଆସିବା ଏକ ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିତ । ମାତ୍ର ଉପରିସ୍ଥ ଅଫିସର, ନେତା ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ହୀନମନ୍ୟତା ପାଇଁ ବିସ୍ଥାପିତମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଉଚିତ୍ ପ୍ରାପ୍ୟ ମିଳୁନାହିଁ । ଥରେ ଭିଟାମାଟି ଛାଡିବା ପରେ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇଯାଉଛି ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନ । ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ଗାଁ ମୁଖିଆ ସମାୟ ସୋରେନ ଓ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀ । ପ୍ରକୃତରେ ଶିମିଳିପାଳ ଛାଡି କେଉଁଠିକି ଯିବେ ସେମାନେ ? ପିଢି ପରେ ପିଢି ସେମାନଙ୍କୁ ଶିମିଳିପାଳ ହିଁ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଂଜିବାକୁ ଆଶ୍ରା ଦେଇଥିଲା । ଏହି ଶିମିଳିପାଳ ଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଛଡା ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣା କେହି ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ ଧନୁଶର, ଟାଙ୍ଗିଆ, ଜୀବଜନ୍ତୁ, ଶିମିଳିପାଳ ଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗକୁ ନେଇ ପରିପୃଷ୍ଟ । ଶିମିଳିପାଳ ଛାଡିବା ପରେ ବଂଚିବା ପାଇଁ ଜୀବନ ସଂଘର୍ଷ କଥା ଭାବି ମର୍ମାହତ ହୋଇପଡୁଥିଲେ ଏହି ନିରୀହ ଆଦିବାସୀମାନେ । ସମଗ୍ର ଶିମିଳିପାଳରେ ଏକ ଶୋକାକୂଳ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା ; ଯାହାର କୌଣସି ସମାଧାନ ନଥିଲା ।

ଭୂସ୍ୱର୍ଗ ଶିମିଳିପାଳର ଭଲପାଇବା, ଜୀବନରେ ରଙ୍ଗ ଭରୁଥିବା ବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଆତ୍ମୀୟତାକୁ ଛାଡି ବିସ୍ଥାପିତ ହେବାର ଭୟ ଘାରୁଥିଲା ସମାୟ ସୋରେନ୍ ଓ ତାର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ । ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁ ସ୍କୁଲ ଅଗଣାରେ ସାନ୍ତାଳମାନେ ଏକାଠି ହେଉଥିଲେ । ପ୍ରତି ବାରବର୍ଷରେ ଥରେ ପଡେ ଯୋଡା ଅମାବାସ୍ୟା । ଏହା ଖୁବ୍ ଶୁଭ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦିନ ବଡ଼ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କଲେ ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ଏବର୍ଷ ଯୋଡା ଅମାବାସ୍ୟା ପଡୁଥିବାରୁ ଚାତାମ୍ବୁରୁରେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ବଡ଼ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇବା ଆଶାରେ ସେମାନେ ଏକତ୍ରିତ । ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ବଡ଼ ଠାକୁର ନିଶ୍ଚୟ ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବେ । ଆଲୋଚନାରୁ ଗବେଷକ ଡ. ପ୍ରଧାନ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ, ଗାଁର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖରରେ ଥିବା ଚାତାମ୍ବୁରୁ ପାହାଡର ଏକ ବିରାଟ ଛତା ଆକୃତିର ପଥର ତଳେ ଜଣେ ବୁଢା ପଥର ହୋଇ ବସିଛି । ସମସ୍ତେ ପିଲାଦିନୁ ଶୁଣିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କେବେଠୁ ବସିଛି କହି ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଦୃଢ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଗବେଷକ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମାଝିବୁଢା ହୋଇଥିବ । ଯିଏ ବଳରାମଗଡିରୁ ବଳଙ୍ଗକୁ ଖୋଜିଖୋଜି ଶିମିଳିପାଳ ଆସିଥିଲା । ଘରକୁ ଆଉ ଫେରିପାରିନାହିଁ, ପଥର ହୋଇଯାଇଛି ମାଝିବୁଢା । ଖୁସିରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇଛନ୍ତି ସେ । ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ସାର୍ଥକ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ବୁଢାବଳଙ୍ଗର ଉତ୍ସ ଖୋଜିବା, ମାଝିବୁଢାକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ସେ ଘରଦ୍ୱାର, ଚାକିରି, ସଂସାର ଓ ମୋହମାୟା ଛାଡି ଚାଲିଆସିଛନ୍ତି । ଏ ଅଗମ୍ୟ, ଅପହଂଚ , ଭୟଙ୍କର ଓ ଘଂଚ ଜଙ୍ଗଲରେ ସେ ତାର ସାଥୀ ବିନ୍ଦିକୁ ନେଇ ନିଜର ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ କରିପାରବେ । ସମାୟ ସୋରେନ ଓ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ବିନ୍ଦିକୁ ସାଥୀରେ ନେଇ ମାଝିବୁଢାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଜିଦ୍ କରିଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦି ଏଥିରେ ସହମତି ହେବାରୁ ସେ ଭାବିଛନ୍ତି- "ବିନ୍ଦି ସାଥୀରେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବ, ଚାତାମ୍ବୁରୁ । ଚାତାମ୍ବୁରୁରେ ସେ ତାର ପ୍ରଥମ ପାଦ ଥାପିବ । ସେଠି, ପାଷାଣ ହୋଇଯାଇଥିବା ମାଝିବୁଢାର ମୂର୍ତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ । ପଥର ଆହୁଲାରେ ସେ ପଥର ନାଆଟିକୁ ବାହିବ ।" (ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମାଝି, ପୃଷ୍ଠା- ୧୧୬)

ଝଡ଼ ପରର ନୀରବତା ଛାଇ ଯାଇଥିଲା ଶିମିଳିପାଳର ଘଂଚ ଶାଳବଣରେ । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁରେ ହୁରି ପଡ଼ିଗଲା ମାଝିବୁଢାର ବିଶାଳ ପଥର ମୂର୍ତି ତଳେ ଦୁଇଟି ଶବ ପଡିଛି । ସମାୟ ସୋରେନ୍ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛଟିଲା । ସେ ପାଗଳ ବିଦେଶୀ ଓ ତା ପ୍ରେମରେ ପାଗିଳୀ ବିନ୍ଦି ସମସ୍ତଙ୍କର ଆକଟ ଓ ବାରଣ ନମାନି ମାରାଂବୁରୁର କୋପରୁ ଜୀବନ ହାରିଲେ । ସମସ୍ତେ ନୀରବ । ଚାତାମ୍ବୁରୁରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ଯାଉଥିଲେ । ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହରେ ଶିମିଳିପାଳ ଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ

ପ୍ଲାବିତ ହେଉଥିଲା । ବିନ୍ଦିବାସୀ ପାହାଡର ମଥାରେ ବିନ୍ଦି ଶୋଭା ପାଉଥିଲା ବିନ୍ଦି ହୋଇ । ମାଝିବୁଢାର ବିଶାଳ ପଥର ମୂର୍ତି ତଳେ ଗବେଷକ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନର ପଥର ମୂର୍ତି ଲେଖିଚାଲିଥାଏ, ମାଝିବୁଢାର ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ଉତ୍ପତି ଅନ୍ୱେଷଣର ରୋମାଂଚକର ଅନୁଭୂତି । ମାଝିବୁଢାର ସ୍ମୃତିକୁ ଜାବୁଡିଧରି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ବୋହିଚାଲିଥାଏ । ଶିମିଳିପାଳର ଘଂଚ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ମାଝିବୁଢାର ନାଆ ବାହିବାର ଶବ୍ଦ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଥାଏ ।

'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି' ଔପନ୍ୟାସିକ ରଂଜନ ପ୍ରଧାନଙ୍କର ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି । ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ ହେଲେ ହେଁ ତାଙ୍କର ବିଶାଳ ଅନୁଭୂତି, ଅଭିଜ୍ଞତା, ଗବେଷଣାଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଫଳରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ପାଠକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିଛି । ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଅଭିନବତ୍ୱ, ଚମତ୍କାର ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ, ତାର୍କିକ ଉପସ୍ଥାପନା ଶୈଳୀ ଓ ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦବିନ୍ୟାସ ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ କରିଛି ରସାଣିତ । ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଅଂଚଳର ବହୁ ଅଜଣା ତଥ୍ୟ ଯାହା ଆମର ଐତିହ୍ୟ, ପରଂପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ଜଡିତ ତାହାକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବାର ସଫଳ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ଔପନ୍ୟାସିକ । ବାଲେଶ୍ୱରର ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ସଂସ୍କୃତି ଓ ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଲେଖକ ବହୁ ନୂତନ ଘଟଣା ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷକରି ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଉଲ୍ଲେଖ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଜଳେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତୀ ବିଭିନ୍ନ ବନ୍ଦର, ମୁହାଁଣ, ବିଦେଶୀମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଓ ସେସବୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସେସମୟରୁ ଶୋଭାପାଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଓ ଘଟଣାକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ବୁଢାବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉତ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସମୟରେ ଶିମିଳିପାଳ ଅଭୟାରଣ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ, ଶିମିଳିପାଳର ସାଂପ୍ରତିକ ଅବସ୍ଥା, ସେଠାରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଜନଜାତିଙ୍କର ବାର୍ତମାନିକ ସ୍ଥିତି, ଜୈବମଣ୍ଡଳ ସୁରକ୍ଷାରେ ଥିବା ପଦସ୍ଥ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଘୃଣ୍ୟ ମାନସିକତା ଓ ଏହି ଭୂସ୍ୱର୍ଗର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଆରା ଢଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରାଯାଇଛି । ସାର୍ବିକ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରି ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଚଳର ଭୌଗୋଳିକ, ଐତିହାସିକ ଓ ନୃତାତ୍ତ୍ୱିକ ଉପାଦାନରେ ସମୃଦ୍ଧ ଏହି 'ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ମାଝି' ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ନିଜର ସ୍ଥାନ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିପାରିବ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. କର, ବାଉରୀବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ- ୨୦୦୪, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, କଟକ ।

୨. ନାୟକ, ଲାବଣ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୧୯୭୬, ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, ବ୍ରହ୍ମପୁର ।

୩. ପ୍ରଧାନ, ରଞ୍ଜନ, ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗର ମାଝି, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ- ୨୦୧୯, ପଶ୍ଚିମା ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ।

୪. ପ୍ରଧାନ, ଡ. ସବିତା, ଉପନ୍ୟାସ ଅବବୋଧ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ- ୨୦୦୪, ଅଗ୍ରଦୂତ, କଟକ ।

୫. ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ନୃସିଂହ, ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୧୯୮୯, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, କଟକ ।

❖ ❖ ❖